

שיקום נאשמים

בעשור האחרון, האוכלוסיה של בתי הסוהר בעולם גדלה בצורה משמעותית (Walmsley, 2012) בתוך גלגול אחד, חלה עליה של כ-30% באנשים אשר נידונים למאסר (Australian Bureau of Statistics) [ABS], 2011b בתוך Gallant et al., 2015), נתון אשר גבוה בחצי מגדילה של האוכלוסיה הכללית באותה היבשת.

בנוסף לגדילה באוכלוסית העבריינים אשר מרצים עונש מאסר, עבריינים רבים חוזרים לתוך האוכלוסיה הכללית לאחר שהם מסיימים את עונשם. מחקרים רבים מראים כי רמה של עבירות חוזרות (recidivism) גבוהה יחסית, גם בארצות הברית וגם באירופה – כך למשל, הנתונים מראים כי 60% מהנאשמים אשר חזרו לאוכלוסיה לאחר מאסר, חוזרים לבצע פשעים נוספים בשלושת השנים הראשונות לאחר השחרור (Hughes & Wilson, 2002) בתוך Bosma, Kunst, Reef, Dirkzwager, & Nieuwbeerta, 2016). במחקר שנערך באנגליה, נמצא כי 58% מהאסירים אשר שוחררו, ביצעו פשע נוסף כעבור שנתיים (Social Exclusion Unit, 2002) בתוך Kunst et al., 2016). בהולנד, נמצא כי אחוזים דומים של פשיעה חוזרת מדווחים לתקופה של 6 שנים לאחר השחרור (Wartna et al., 2010) בתוך Kunst et al., 2016).

למרות שהעמדות של הציבור כלפי שיקום של אנשים אשר ביצעו עבירות פליליות היא שלילית (Cullen, Sloas, & Atkin-Plunk, Fisher, & Applegate, 2000; Jonson, Cullen, & Lux, 2013; 2018), תכניות של שיקום נאשמים נפוצות היום במדינות רבות, גם כאשר מדובר בנאשמים אשר ביצעו פשעים חמורים ביותר כגון אלימות מינית (Harding, 2014).

הספרות המחקרית מראה שניתן היום לדעת בצורה מהימנה יחסית אילו תכניות שיקום עובדות ומתאימות לאילו נאשמים (Harding, 2014). כפי שמציינים זאת וייסבורד ועמיתיה (2010), בעבר בתי הכלא לא נחשבו לסביבה טיפולית עקב תכונות מבניות ותרבותיות. כמו כן, סברה זאת חוזקה על ידי דוח אשר הראה כי עשרות רבות של מחקרים הראו כי תכניות שיקום בכלא אינן תורמות לירידה של עברות חוזרות בקרב הנאשמים לאחר שחרורם מהכלא (Martison, 1974) בתוך וייסבורד ועמיתיה, 2010). יחד עם זאת, בתחילת שנות ה-90 נמצאו עדויות הסותרות את הרעיון כי תכניות שיקום בבתי כלא הן אינן יעילות. כך למשל, מחקרים שעשו מעקב בחנו תוצאות ארוכות טווח של תכניות שיקום המתמקדות בגמילה ושיקום בבתי כלא אכן מצאו כי חלק מהתוכניות עשויות להיות יעילות (Vishar & Weisburd, 1998) בתוך וייסבורד ועמיתיה, 2010). לדוגמה, במחקר מטה אנליזה אשר בחן 66 מחקרים אשר בחנו סוגים שונים של תכניות שיקום וטיפול המוצעות לאסירים בזמן מאסרם, מצאו כי בהשוואה למסגרות טיפול אחרות, מסגרת שיקומית בכלאה יעילה בהפחתה של הסיכוי לחזור על העברות לאחר השחרור (Mitchell, Wilson, & Mackenzie, 2007) בתוך וייסבורד ועמיתיה, 2010).

את תכניות המתמקדות במיגור פשיעה ניתן לחלק למספר קטגוריות (Weisburd, Farrington, & Gill, 2017): הקטגוריה הראשונה מתייחסת לתכניות שמתמקדות במניעה של התנהגות אנטי חברתית והן מתמקדות בקטינים עד גיל 18 (Weisburd et al., 2017). תכניות אלו מנסות לשנות את הסביבה החברתית של האדם באמצעות התייחסות לגורמי סיכון אישיים, משפחתיים וכאלו הקשורים למסגרת החינוכית (Weisburd et al., 2017). הקטגוריה השנייה מתייחסת לתכניות קהילתיות, אשר מתמקדות בסוגיות כגון זיהוי בני אדם אשר נמצאים בסיכון לפשיעה, התארגנות קהילתית על מנת למנוע פשיעה, והתערבויות של קליטה, המתמקדות בעבריינים אשר חוזרים אל הקהילה (Weisburd et al., 2017). הקטגוריה השלישית מתייחסת לתכניות המבוססות על מניעה מצבית: תכניות אלו מתמקדות באירוע העבירה ודרכים למנוע פשיעה בסביבה ספציפית (Weisburd et al., 2017). הקטגוריה הרביעית היא משטור: קטגוריה זו מבוססת על אימון, התערבויות או פעולות אשר מטרתן להשפיע על הפשיעה (Weisburd et al., 2017). הקטגוריה החמישית מתמקדת במשפט והחוק, והיא מתייחסת למגננונים החוקיים החלים על העבריינים (Weisburd et al., 2017). לבסוף, הקטגוריה האחרונה היא התערבויות הקשורות לתיקון (Correctional Interventions). והן מתמקדות בשיקום עבריינים אשר ביצעו עבירות (Weisburd et al., 2017).

אחת השיטות הנפוצות ביותר בה משתמשים בתוכניות שיקום היא שיטה שנקראת "טיפול קוגניטיבי התנהגותי" (Lipsey, Landenberger, & Wilson, 2007). שיטה זו מבוססת על הנחה שהדבר אשר מוביל להתנהגות פלילית הם ליקויים קוגניטיביים של העבריינים אשר נרכשים ולא מולדים (Lipsey et al., 2007). מהסיבה הזאת, תכניות אלו מדגישות אחריות אישית ומנסות ללמד את האסירים, בצורה מתודית והדרגתית, להבין את תהליך החשיבה שלהם עצמם ואת הבחירות אותן הם עושים אשר מובילות בסופו של דבר, להתנהגות פלילית (Lipsey et al., 2007). התכניות הללו מדגישות פעמים רבות טכניקות לשליטה על כעסים, התפתחות של חוש המוסר, יכולות חברתיות ועוד (Lipsey et al., 2007). מחקרים אשר בחנו את יעילות השיטות אשר מבוססות על טיפול קוגניטיבי התנהגותי, מצאו כי לשיטות הללו יש יכולת להפחית את המידה בה האסירים חוזרים לעסוק בפעילות פלילית לאחר שחרורם (Lipsey et al., 2007).

סגנון טיפולי נוסף אשר נבחן בספרות המחקרית מבוסס על עיקרון שינוי העמדות של האסירים (Simourd, Olver, & Brandenburg, 2016). החוקרים התבססו על ספרות אשר מצביעה על קשר בין עמדות, לבין התנהגות פלילית כך שאנשים מסוימים חושבים בדפוסים מסוימים לפני ואחרי ביצוע העבירה. על פי רעיון זה, חשיפה למודלים אישיים גרועים משפיעים על רכישה של התנהגות פלילית - כלומר, למידה חברתית עשויה לגרום לכך שאנשים לומדים התנהגות פלילית ועמדות אנטי חברתיות (Simourd et al., 2016). במחקרם, זימורד ועמיתיו (2016), בחנו את יעילותה של תוכנית המבוססת על שינוי עמדות בצמצום שיעור ההעברות החוזרות של האסירים. התוכנית כללה 44 שעות של 15 מודולות שונות. הממצאים של המחקר העלו כי עמדות כלפי התנהגות עבריינית הפכו להיות שליליות יותר לאחר תכנית ההתערבות, וכמו כן, עלתה המוטיבציה לשנות את מעגל החיים ולצאת מהעולם הפלילי. כמו כן, הממצאים הראו כי לאחר